

ЖИТТЄВІ ПРІОРИТЕТИ ПРАЦІВНИКІВ МІЛІЦІЇ: ГЕНДЕРНИЙ АСПЕКТ

В роботі приведені результати дослідження гендерних особливостей життєвих пріоритетів та їх емоційного сприйняття працівниками міліції. Показано, що як у жінок, так і у чоловіків є розбіжності між декларованим, усвідомлюваним уявленням щодо власних життєвих пріоритетів і емоційним ставленням до них. У жінок витісняється традиційна дилема «робота чи сім'я», у чоловіків витісняється орієнтація на більш гуманні цінності в порівнянні з традиційно - силовими.

Ключові слова: гендерний аспект життєвих пріоритетів, емоційне сприйняття цінностей, працівники міліції.

В работе приведены результаты исследования гендерных особенностей жизненных приоритетов и их эмоционального восприятия работниками милиции. Показано, что как у женщин, так и у мужчин есть расхождения между декларируемым представлением относительно собственных жизненных приоритетов и эмоциональным отношением к ним. У женщин вытесняется традиционная дилема «работа или семья», у мужчин вытесняется ориентация на более гуманные ценности по сравнению с традиционно-силовыми.

Ключевые слова: гендерный аспект жизненных приоритетов, эмоциональное восприятие ценностей, работники милиции

In-process results of research of gender features of vital priorities and their by the workers of militia. It is rotined that both for women and men have divergences between the declared presentation in relation to own vital priorities and emotional attitude toward them. For women traditional problem «work or family» is ousted, for men an orientation is ousted on more humane values as compared to traditional masculine values.

Keywords: gender aspect vital priorities , emotional perception values, workers of militia

Актуальність проблеми. Однією з центральних серед властивостей особистості, що формують для неї цілісну картину миру, є її соціальна спрямованість, що визначається як стійка система життєвих пріоритетів. З одного боку, соціальна спрямованість особистості проявляється в домінуючих мотивах, інтересах, прагненнях і переконаннях, відношенні людини до себе і до інших. З другого боку, соціальна спрямованість особистості визначає соціальне обличчя особистості, її справжнє відношення до дійсності, до різних її проявів, оцінку відносин до різних подій суспільства. Саме ієрархія цінностей як відображення життєвих пріоритетів особистості визначає її соціальну активність.

Проблема ціннісних пріоритетів є однією з найважливіших у сучасній психологічній науці, оскільки система ціннісних відносин, смислова сфера особистості справляють опосередкований вплив на всі сфери життєдіяльності людини, упорядковують її погляди, відносини і детермінують її дії та вчинки. Руїнування ціннісної основи неминуче призводить до кризи, вихід з якого можливий тільки шляхом знаходження нових цінностей та побудови їх нової ієрархії.

На нашу думку, важливо своєчасно діагностувати наявні ціннісні орієнтири працівників міліції для запобігання виникнення деструктивного криза моральності та правосвідомості, падіння цінності людського життя, екзистенційного вакууму. Особливо це стосується жінок, що працюють в органах внутрішніх справ (ОВС). За останній час в системі ОВС з'явилась велика кількість працівників-жінок, які традиційно відрізняються за життєвими пріоритетами від працівників-чоловіків. Практичний сенс вивчення ціннісних орієнтацій співробітників органів внутрішніх справ полягає у тому, що така інформація може бути корисною при проведенні адресної психопрофілактичної роботи з приводу балансу професійного та особистісного життя.

Виклад основного матеріалу.

Проблемою вивчення цінностей у вітчизняній та зарубіжній психології займалися багато вчених (К.А.Абульханова-Славська, Д.А.Леонт'єв, Ф.Є.Василюк, В.А.Ядов, Д.Н.Узнадзе, С.Л.Рубінштейн, Л.С.Виготський, В.Франкл, А.Адлер, А.Маслоу, Е.Еріксон., Е.Фромм та інші). Цінності вивчалися як один з факторів формування смислоутворюючої активності та смислу життя в цілому. Формування ціннісних

орієнтацій особистості розглядалося авторами у нерозривному зв'язку з комплексом основних потреб людини, з формуванням її ціннісних відносин в тому числі відповідно гендерним ролям [1].

Історично склалося так, що практично в будь якій культурі чоловіки та жінки виконують різну роботу, у всьому світі робочі місця поділені за статевою ознакою. Розподілення праці на підставі гендеру починається рано, ще з дитинства. Чоловічі та жіночі зайняття з часом змінюються через технологічні, екологічні чи політичні зміни. Однак незмінним залишається те, що чоловікам та жінкам доручають різні завдання. Поведінка чоловіків та жінок детермінована традиційними гендерними ролями та ідеалами, представники обох статей очікують соціального схвалення за поведінку, яка відповідає традиційним гендерним ролям. [1,5].

В сучасному суспільному житті спостерігається явище маскулінізації жінок та фемінізації чоловіків. За останні роки збільшується кількість жінок - працівників ОВС, незважаючи на те, що ОВС довгі роки була традиційно чоловічою організацією. У зв'язку з цим постає питання: як впливає на особистість жінок, а саме на ціннісні структури особистості, праця в маскулінній організації; як жінка сприймає оточення та буде важливі відносини в своєму житті.

Метою нашого дослідження було виявлення гендерних особливостей пріоритетів життєвих цінностей та емоційного ставлення до них у співробітників органів внутрішніх справ.

Автором було проведено дослідження життєвих пріоритетів співробітників ОВС, а саме гендерних особливостей вибору пріоритетних життєвих цінностей в певних сферах життєдіяльності та емоційного ставлення до деяких запропонованих цінностей. В дослідженні приймали участь співробітники райвідділів м. Харків: 28 чоловіків у віці від 23 до 36 років (співробітники слідчого відділу, відділу карного розшуку, дільничні інспектори міліції) та 26 жінок у віці від 22 до 30 років (співробітники слідчого відділу, дільничні інспектори міліції).

Дослідження складалося з двох етапів. На першому етапі досліджуваним було запропоновано відповісти на опитувальник - "Морфологічний тест життєвих цінностей"

(далі МТЖЦ) [4]. Запропоновані в опитувальнику цінності відносяться до різноспрямованих груп: морально-духовні цінності та егоїстично-престижні (прагматичні). До перших відносяться: саморозвиток, духовна задоволеність, креативність та активні соціальні контакти, відображаючи морально - ділову спрямованість. Відповідно, до другої підгрупи цінностей відносяться: престиж, досягнення, матеріальне становище, зберігання індивідуальності. Вони в свою чергу відображають егоїстично - престижну спрямованість особистості.

На другому етапі здійснювалося вивчення емоційного сприйняття досліджуваними життєвих цінностей за допомогою "Колірного тесту відношень" А.М. Еткінда - компактного невербального діагностичного методу, що відображає неусвідомлюваний рівень відношення людини до понять. Дослідження емоційного відношення базується на припущенні про те, що істотні характеристики невербальних компонентів відношень до значимих інших людей чи понять та до самого себе відображаються в колірних асоціаціях. Колірна сенсорика, в свою чергу, пов'язана з емоційним життям особистості [3]. Стимульним матеріалом виступали вісім стандартних колірних еталонів запропонованих М.Люшером.

Досліджуваним було запропоновано 9 цінностей (Я, друзі, сім'я, начальник, робота, життєві досягнення, освіта, фізична активність, відпочинок) до яких вони повинні були обрати колір, який, на їх відчуття, найбільш відповідає даному поняттю. Діагностика емоційного відношення відбувалась за двома критеріями: змістовним (обраний до поняття колір має певне змістовне навантаження) та ранговим (місце обраного до поняття коліру відносно розкладу колірив за перевагою).

Для статистичного аналізу отриманих результатів були застосовані методи математичної обробки, а саме критерій ф (кутового перетворення Фішера) [3].

Результати дослідження приведені в таблицях 1 і 2.

В ході дослідження життєвих цінностей були виявлені деякі гендерні відмінності в пріоритетів ціннісних - смисловій сфері у співробітників ОВС (см. Таблицю 1).

Пріоритет сфер життєдіяльності жінок та чоловіків – співробітників ОВС” (%)

Сфери життєдіяльності, термінальні Цінності	Високі показники		Середні показники		Низькі показники	
	жінки	чол.	жінки	чол.	жінки	чол.
Сфера професійного життя	49,5*	16,3	40,1	69,5	10,5	14,2
Сфера навчання, Підвищення кваліфікації	20,5	17,2	68,3	57,3	12,2	26,5
Сфера сімейного життя	49,5	36,2	51,2	54,1	0,3	10,6
Сфера суспільного життя	19,3	36,2	51,2	48,7	30,5	16,1
Сфера захоплень	0,3 *	36,2	68,3*	34,1	32,4	30,5
Сфера фізичної активності	**0,3	51,2	58,3	44,5	**39,4	5,3

Примітка:

- - відмінності достовірні ($P \leq 0,05$);
- ** - відмінності достовірні ($P \leq 0,01$);

Так, жінки які працюють в органах внутрішніх справ, мають більш прагматичну спрямованість (егоїстично – престижну) ніж чоловіки, які характеризуються гуманістичною спрямованістю. Сфера професійного життя декларується жінками як більш вагома в порівнянні з чоловіками. Жінки – працівники міліції багато свого часу приділяють роботі та вважають, що професійна діяльність є головним змістом життя людини. Відповідно прагматичної спрямованості у таких жінок може спостерігатися тенденція до самодостатності, байдужість до оцінки з боку інших, подавленість творчих здібностей, стереотипність в поведінці та діяльності. Може спостерігатися нерешучість в спілкуванні з незнайомими людьми, недовіра до оточуючих, небажання бути відкритими. Вони прагнуть до незалежності від інших людей. Для них важливо зберегти неповторність та своєрідність власної особистості, поглядів, переконань, свого стиля життя.

В ході дослідження були виявлені декларуємо цінності чоловіків – працівників міліції, тобто ті цінності які є усвідомлюваними. Чоловіки віддають перевагу сфері захоплень та фізичній активності. Прагнуть до самовдосконалення, вважають, що потенційні можливості людини майже необмежені і, що в першу чергу, в житті

необхідно добитися найбільш повної їх реалізації. Прагнення до отримання морального задоволення у всіх сферах життя. Чоловіки прагнуть уникати будь – яких стереотипів та намагаються урізноманітнити своє життя. Найціннішим в їхньому житті є можливість спілкуватися та взаємодіяти з іншими людьми. Мають потребу в соціальному схваленні.

Як відомо людина може не усвідомлювати свої дійсні цінності або ховати їх, створюючи таку собі “бутафорію ціннісних відносин”. Тому для вивчення “реальних” ціннісних відносин, емоційного ставлення до запропонованих цінностей було проведено проективну методику “Колірний тест відносин”.

В Таблиці 2 відображені типи колірних асоціацій до запропонованих понять у жінок та чоловіків – працівників міліції. Під типом асоціацій розуміється відношення обраного до поняття коліру та рангової позиції, яку цей колір займає в стандартній розкладці колірних еталонів. Так, колірні еталони під № 1 – темно – синій, № 2 – синьо – зелений, №3 – помаранчеве – червоний №4 – жовтий – позначаються знаком “+”, а колірні еталони під № 7 – чорний, № 0 – сірий, №5 – фіолетовий, №6 – коричневий - знаком “-” Іншим знаком позначається рангова позиція цього коліру : з 1 по 4 позицію позначається знаком “+”; з 4 по 8 – знаком “-”.

«Типи колірних асоціацій серед жінок та чоловіків - співробітників ОВС» (в %)

Цінності	++		+-		-+		--	
	ж	ч	ж	ч	ж	ч	ж	ч
Я	30*	70	20	28	30**	1	20*	1
Друзі	69	70	1	10	10	1	20	19
Родина	90**	30	1**	50	1	10	8	10
Керівник	10	5	20	5	1	20	59	70
Освіта	50	30	1*	20	30	30	19	20
Досягнення	39	40	40*	10	20	40	1	10
Праця	10	20	30	10	10	35	50	35
Фізична активність	40	50	1	10	20	5	39	35
Відпочинок	30	40	29	25	1	15	40	20

Примітка:

- - відмінності достовірні ($P \leq 0,05$);
- ** - відмінності достовірні ($P \leq 0,01$).

За результатами дослідження було виявлено, що обстежені жінки більш негативно сприймають власне “Я”, ніж чоловіки. На відміну від чоловіків практично всі жінки позитивно ставляться до поняття “родина”. Можливо це зумовлено тим, що у чоловіків це поняття фрустровано і, як наслідок емоційно негативно сприймається. Також на відміну від жінок, у чоловіків фрустровано прагнення до освіти та підвищення рівня своєї кваліфікації. У жінок спостерігається фрустрація по відношенню до поняття “досягнення”, тобто вони не відчувають можливостей просування по службі.

У чоловіків спостерігається більш позитивне ставлення до поняття “Я” ніж у жінок. 70 % досліджуваних чоловіків мають позитивне відношення до поняття “Я” і лише 30 % жінок мають позитивне ставлення до поняття “Я” ($p \leq 0,05$). Та 20 % досліджуваних жінок мають повністю негативне відношення до поняття “Я”, тобто негативне сприймають себе. У 30% жінок спостерігається компенсаторне ставлення до поняття “Я”, та лише у 1 % чоловіків спостерігаються таке ставлення до себе ($p \leq 0,01$). На підставі цього можливо зробити висновок про те, що жінки – працівники міліції більш негативно ставляться до себе, ніж чоловіки. Можливо вони відчувають дискомфорт та неспроможність саморозвинути в даних соціальних та професійних умовах.

Щодо поняття «родина» спостерігаються досить істотні відмінності. Так більшість жінок (90%) повністю позитивно ставляться до своєї родини та

відносять її на перший план, тобто потреби пов’язані з родиною є актуальними та мусять задовольнятися. Та лише третина обстежуваних чоловіків позитивно ставляться до цього поняття та відносять його на перший план ($p \leq 0,01$). У половини обстежуваних чоловіків спостерігаються фрустраційні тенденції по відношенню до поняття «родина»: родина як цінність вагома, але не має можливості реалізувати всі потреби пов’язані з цим поняттям ($p \leq 0,01$).

Відмінності в ставленні до поняття “освіта” спостерігаються в тому, що 20% чоловіків до поняття освіта ставляться емоційно позитивно, але не можуть реалізувати цю цінність, тобто спостерігається фрустрація по відношенню до цього поняття, в той час коли лише 1 % жінок таким чином ставляться до поняття “освіта” ($p \leq 0,05$). Тобто чоловіки прагнуть до підвищення рівня своєї кваліфікації, але через якісь обставини (наприклад, брак часу, існування більш вагомих пріоритетів) не можуть реалізувати це прагнення. Тоді як жінки і прагнуть і можуть реалізувати це прагнення.

Емоційно позитивне ставлення (останнє місце в ієрархії цінностей) спостерігається по відношенню до поняття “досягнення” у жінок 40%, а у чоловіків лише 10 %. Так, можливо казати, що жінки більш прихильні досягати поставлених цілей і таким чином реалізовувати свої прагнення, але чомусь відхиляють їх на другий план по відношенню з іншими життєвими цінностями ($p \leq 0,05$).

Співпадають у жінок та у чоловіків емоційне ставлення до поняття “професійна діяльність”. У більшості спостерігається

Питання психології

емоційно негативне ставлення до цієї сфери життєдіяльності.

До поняття “фізична активність” як чоловіки так і жінки ставляться невизначено, амбівалентно.

Висновки. Хоча жінки-працівники міліції і вказують свідомо на певну цінність професійного життя, але більш емоційно позитивно ставляться до сфери сімейного життя, до спілкування з друзями та до власного престижу. Для більшості обстежених нами жінок сім'я на рівні емоційних потреб є найважливішою сферою життя. Це стискається зі змістом традиційної гендерної ролі жінки. В маскулінній організації, якою є міліція, цінність сім'ї традиційно нижче за цінність роботи. Таким чином у жінок-працівників міліції констатується певне суперечність між декларованими цінностями та їх емоційним сприйняттям. Для жінок – працівників міліції традиційна дилема «робота чи сім'я» є достатньо гострою, хоча вона витісняється.

Чоловіки-працівники міліції декларують цінність сфери фізичної активності, як засіб

ефективного виконання своїх службових обов'язків, а на неусвідомленому рівні емоційно позитивніше ставляться до освіти як засобу підвищення кваліфікації та просуванню по службі. Тобто чоловіки також свідомо орієнтуються на традиційно маскулінні цінності всупереч емоційних потреб.

Таким чином ті цінності, які декларують обстежені чоловіки та жінки, на свідомому рівні не співпадають з емоційним ставленням до них. Такі розбіжності між свідомо декларованим та емоційним підсвідомим ставленням до вказаних цінностей можуть викликати особистісні кризові стани, що в свою чергу може негативно впливати на виконання службових обов'язків.

Життєві пріоритети необхідно вивчати для діагностики наявного стану працівників міліції, що дає підстави для обґрунтованого проведення психокорекційної роботи, та для надання керівникам рекомендацій, щодо ефективного управління підрозділами органів внутрішніх справ, враховуючи цінність як джерело мотивації.

Література

1. Бубнова С.С. Ценностные ориентации личности как многомерная нелинейная система // Психологический журнал. - 1999. - № 5. - С. 38-44.
2. Бажин Е.Ф., Эткинд А.М. Цветовой тест отношений (ЦТО). Методические рекомендации. Л., 1985. 18 с.
3. Сидоренко Е.В. Методы математической обработки в психологии. – СПб., 2002.
4. Сопов В.Ф., Карпушина Л.В. Морфологический тест жизненных ценностей: Руководство по применению. Методическое пособие. - Самара: Изд-во СамИКП - СНЦ РАН, 2002. – 56 с.
5. Ступакова О.В. Гендерні особливості ставлення працівників слідчих підрозділів органів внутрішніх справ до соціально-професійного оточення. Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата психол. наук. Харків, ХНУВС, 2011. – 20 с.